

DE LASTRYRIE FILIBERT KÁROLY
OKTATÁS A PAMUK-
TERMESZTÉSÉRŐL

Rippl-Rónai Múzeum

854

O K T A T Á S
A'
P A M U K-
T E R M E S Z T É S R Ö L ,

M E L L Y E T Í R T
D E L A S T R Y R I E F I L I B E R T K Á R O L ,
R Ö V I D E D E N R E N D B E S Z E D E T T , ' s J E G Y Z E S E K K E L
M E G V I L Á G O S Í T O T T

F Ö T. M I T T E R P A C H E R L A J O S
A P Á T U R .

~~~~~

B U D Á N ,
A ' M A G Y . K I R . U N I V E R S I T A S ' T Y P O G R A P H I Á J Á N A K B E T Ű I V E L .
1 8 1 0 .

OKTATÁS

A Pamuk - természetéről.

ELSŐ CZIKKELY.

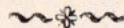
Az éghajlatról, és a vetőföld fekvéséről.

Mellyik éghajlat alatt teremjen haszonnal a pamuk, csak huzamos tapasztalásból állapíthatni-meg a). A ki ezt temeszteni szeretné,

a 2

a) A pamuknak két neme természetik: a fanemű, és a fűnemű; az elsőt ritkábban, és a leg hevesebb tartományokban, a másikat csak nem mindenütt természetik a Művesek. De vannak a melegség, különböző mértékletéből, a föld természetéből, s a természetés módgyából származott többféle különbségei is, mellyek közül egygyik jobb a másiktól. Mellyiket kellessék a Gazdának megválasztania, csupán a többféle, nem egykét, hanem több esztendőbeli, nem egy vagy két, hanem számosbb holdföldekben, nem egy vagy két, hanem különböző földnevekben tett, tapasztalásokból szükség kitannulnia. Van a Pamuknak csemetés neme is, mellynek gyökere esztendőnként újra kihajt: ha a telünket ki állja, ez leg haszonhajtóbbnak látszik lenni. Altalában ez a növény a meleget igen kedveli, de a mérsékelt éghajlat sincs ellenére, ha csak a nyár elég hosszú, és az őszi hideg előbb bennem áll, minkeelőtte a gyümölcse jól megérhetnék.

né, délszakra dülő, 's olly hegyektől és dőktől, mellyek a' napsugárokat elfoghatnák, a' virágokat leveri; a' harmadikban a' megétáúv esett teleket válaszszon magának. Mert ést késleli, vagy bizonynyára a' pamukot ezen nőteménynek az Indiának süto ege alatt pizkollya. A' csendes, nagyobb idő közök is ártalmás az árnyék: melly ha élelésében magát jelengető esső igen jól esik nekie, nem árt is, de árt a' viráginak; ezeket üresen és élesztésére szolgál. ágaikról lehullasztván. De ennél még ártalmasabbak néki a' tavaszi és őszi hidegek, ennek okáért azon telek, mellybe akarsz pamukot termesztetni, szükség, hogy az északi és minden hideg szelek ellen dombokkal vagy elég táúv eső hegyekkel védelmezve légyen.

Mivel a' Pamuk Chínában Persiában és Amerikában a' tengertől táúv fekvő tartományokban is szerencsésen terem: a' tapasztalás megczáfollya azok' véleményét, kik azt tartják, hogy ezen nőteményt haszonnal csak közelre a' tengerhez termesztetni. Az megkivántatik azonban reá, hogy a' szellő szabadon járhassa, és a' meleg levegőégben (mert a' hidegben megsérül) a' nedvessége meglegyen.

Azon helyeket, mellyeket sok esső jár nem szenved, kivált ha ollykor esik, mikor vagy vettetik, vagy virágzik vagy gyümöl-

csét

csét az éréfhez közelíteti: az első esetben az eresső a' magokat megrothaszttya; a' másokban a' virágokat leveri; a' harmadikban a' megétáúv esett teleket válaszszon magának. Mert ést késleli, vagy bizonynyára a' pamukot ezen nőteménynek az Indiának süto ege alatt pizkollya. A' csendes, nagyobb idő közök is ártalmás az árnyék: melly ha élelésében magát jelengető esső igen jól esik nekie, nem árt is, de árt a' viráginak; ezeket üresen és élesztésére szolgál.

A' közép magasságú dombok oldalán is vethetni pamukot, ha csak a' szellő szabadon érheti, és délre vagy nap keletre dül; 's elég mély, nem igen száraz, nem vízmosásos az a' föld, melly földi.

Ezen munka fordítójának volt alkalmatossága a' Pamuk főnemének két fajtát látni Hazánkban nevezetesen Somogy Vármegyében. Szár nélkül valót látott először a' Segesdi Barátoknál, és másodsor a' Festetics Uraság' kertjében Böhönyén. Csemetéset látni volt alkalmatossága Boronkán T. Gyulai Gál József Uraság' lakhelyén. Mindeniknek a' levele ollyan forma mint a' lilimé; a' szára is, ha van: ollyan forma. Belőle olly ágotskák nőnek ki, mellyeken gombos tokok csügnék. Mint az egygyik mint a' másik' neme kiállotta a' telünket, és más idén tövőből kihajtot. A' Boronkai Földes Aszszony-
nak

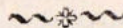

nak egész táblákkal voltak száros pamuk-csemetéji; úgy mivellette többnyire mint itt következik; de sokat kippatogozott magvaiból származott növényekből is az áltültetés által szaporított; a' pamuk' gyapját különös munka nélkül csupa rázogatas által választá-el magjaitól. Itt tapasztaltam, hogy nem csak hófejrseggel vetekedő pamuk faj van, hanem van sárgás is, 's barna is. Fejér György. a' P. Univ. oktató.

MÁSODIK CZIKKELY.

A' vetőföldnek minémüségéről.

A' pamuk jobban idül a' könnyű, homokkal vegyesült agyag földben, mintsem a' csupán agyagosban, inkább a' kevesé nedvesben, mintsem a' szárazban 's igen vizenyősben. Mivel a' fő gyökere elég méllyen lenyúlik, és oldaliról vékony gyökérkéket hajt megkívánnya hogy a' földé elég mélyen felmiveltessék, 's elég apróra zúrva legyen. A' kövér földben nagy a' divattya, bő virágokat hoz, mellyek sokat látszatnak igérni, ha időnek előtte le hullván megnem csálnák

nák a' Gazda reményét. A' sovány és száraz földben, ha trágyával és öntözéssel előnem segítetik, lassan nő, egyre sinlődik - semmi vagy csekély gyümölcsel jutalmazza a' reá tett költséget.

Ezen növénynek legalkalmatosabb a' homokos föld, ha agyaggal kevesé elegyes; a' se nem igen porhányó, se nem igen ragadós; ha inkább száraz mintsem igen nedves. Az illy földben termesztett pamuk ha a' lassú, nem igen friss nölése által keveset látszatik is igérni, még is legtöbb és legjobb gyümölcsöket hoz, 's leghamarább megisérleli; a' mi itt fő dolog.

HARMADIK CZIKKELY.

A' föld' elkészttetéséről vetés előtt.

A' pamuk-termesztésre választott földön, akár igen nedves legyen, akár mód nélkül száraz, méllyen ásott gödrökkel segíthetni, hogy, a' föld száraz lévén, az esső-víz bennek az öntözésre meg áparodgyék; ha pedig nedves, a' felettébb való víz róla beléjek szivárkozzék.

Több-

Többnyire a' föld úgy készítetik el, hogy több ízbeli műveléssel 12 — 15 hüvelknyire, melly mélyen ereszkedni szokott a' fő gyökér, olly apróra, a' mint csak lehet, feltörettesék, hogy se a' fő gyökér, se az oldal gyökérek terjedésökben akadályt ne szenvedgyenek. Azért legalább három szántással szükség a' földet kimivelni; először ugyan tél előtt mély barázdákban felkell parlagolni; másodszor tél után mindgyárt újon felkeverni, harmadszor a' vetés előtt ismét megforgatni, 's mindenik szántás után megboronálni. Ezen pedig annál szorgalmasabban rajta kell lenni, mennél inkább parlag, és fűvekkel bénótt volt az a' föld, mellyet művelünk. A' Spanyol Gazda az illy földet mindenek előtt mélyen lebecsátott vassal felszántya, hogy a' fűvek és kórók' gyökerit felszaggassa, azután vas gereblyékkal kézzel zúzza szét a' földet. Kétség kívül, ezen kézi szerszámmal a' dolog jobban véghezvitetik, 's azért az olly Gazdának, kinek kevés a' földgye, méltán ajánlhatni e' műveltetés' módgyát, de a' tágos telkekben a' költség a' haszonvételt megemésztené.

Ne-

NEGYEDIK CZIKKELY.

A' Trágyázásról.

Noha a' Pamuk a' növények más nemeinél könnyebben elszenvedi a' sovány földet, de termékenyebbé válik mégis némű-némű trágyázással. Hogy jobban tenyész-szen, szükség azért, hogy megtrágyáztassék, kivált ha sovány és terméketlen földbe esett. Akár miféle légyen a' trágya előre szükséges hogy jól elkészíttessék, és még tél előtt kihordattassék, hogy a' föld' kimiveltetése alkalmatosságával egyarányossabban elvegyüljön. Mennyi trágyát kellessék néki adni: ezt csak maga a' Gazda ítélheti- el, ki leg jobban tudhattya, mennyit kívánnyon a' szántó földé. a)

ÖTÖ.

- a) Egy földművesnek se javasolhatom, hogy az újonnan trágyázott földét mindjárt pamuktermesztésre fordítsa, egyéb ha igen sovány volna, és olykor- is mérsékelve szükség élnie a' trágyával, hogy inkább a' soványágát vegye- el, mint sem megkövérítse. És, és tapasztalásbéli igazság az, hogy a' kövér föld ellene vagon minden némű növénynek, melly csak a' gyümölcsért műveltetik; hogy mennél inkább nevededik a' szárára és levelire, annál kevesebb 's alábbvaló gyümölcsöket hoz. Azért ha hasznosnak látszatik lenni a' föld

ÖTÖDIK CZIKKELY.

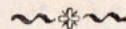
*A' mag' választatásáról, elkészítéséről,
és a' vetés' idejéről.*

Melly sok ályon a' mag' választatásában, tudva vagyon. Azért a' pamuknak többféle különbségit szükség egészen megérlelnie a' Gazdának, hogy azon magokkal élhessen, mellyeket önnön tapasztalásából az éghajlathoz és a' föld' minéműségéhez legalkalmatosabbnak találand.

Ha mindazon magoknak jóságában lehetne bízni, mellyek a' kereskedőktől árúttatnak; ha nem kellene tartani, hogy talán különbfélék is kevertettek öszve, vagy talán a' mi egünkhez alkalmatlan magokat

ta-

a) föld' soványságánvaló segítésére trágyázás, azon esztendőben, mellyhen az megtrágyáztatott, akármi más természetére fordíttassék, sőt a' másodikban is, hogy a' felesleges kövérségit elveszeszsze; és a' pamuk természetére elkészíttessék. Nem gondolom, hogy valamely földbe hasznosabban nőhetne, mint az olyanban, mellyben előbb répa, krumpli (: földi alma's t' e f.) termet! olyan t. i: mellynek műveltetése közben a' föld több izben kapáltatott: mivel ez által a' föld mint jobban elkeveredik, mint minden hasznaltalan gízagtól meg szabadíttatik.

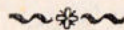

találunk vásárlani: a' dolog nehézséget nem szenvedne. Ezekre nézve tanácsosbb a' tudva lévő jóságú magokat elejéntén inkább valamelyik szomszédától szerezni, ha pedig egyszer maga természti a' Gazda, egygyik földből a' másik telekbe áltvetni: mivel a' tapasztalásból bizonyos, hogy a' magnak azon egy különbsége több esztendőig vettettetvén egy földbe, idővel elfajzik.

Az azon egy nöteményről szedetett magok se egyaránt jók. Azokat, mellyek az önként egészen kinem nyílt, hanem a' napon vagy kemenczében szárított hüvelyből valók, éppen megkell vetni. Sőt az egészen kinyílt hüvelben-is vannak némelly éretlen magok, mellyeket kiismérni e' jegyekből: kevesebbé setét színökből, kisebb vastagságokból, és fejér pöttögtetésű héjjökből. A' jó szerű magnak héjja setét, kemény, hanyomattatik se pattanik egy könnyen fel. Az egy esztendő jobb az idősebbnél. A' mellyek a' vízben fenn úsznak, azért nem minnyájan megvetendők: mert a' mellyek gyapjasok, a' legjobb szerűek is le nem mennek. Ezek vékony szőröcskéiknél fogva egymásba kapcsolódván, egybe ragadnak. An-

nak

nak okáért a' vetés előtt a' vízbe vettettek, mellyel midőn a' gyapjok meg telt, kivétetvén, és hamúval, homokkal vagy poros földdel meghintetvén, a' tenyerek közt szét-dörgöltetnek, hogy egymástól elváljanak 's egyaránt elvettethessenek a' mezőn. Azon szokás, melly szerént némelyek a' magokat a' vetés előtt vízben áztogatták, haszontalannak tapasztaltatván lenni, idővel elhagyattatott.

A' vetés' ideje az Európai ég alatt legnagyobb figyelmetességet érdemel: mivel a' korább vetéskor félhetni a' tavaszi hidegektől, a' későbbkor pedig attól tarthatni, hogy májd a' nötevénynek szükséges ideje a' növéstre, és gymölcs érlelésre fogyatkozni fog. Tanácsosbb még-is a' vetést egynéhány napig, sőt mindaddig hallasztani, míg a' hidegektől félhetni méltán: mert jobb a' vetésnek néhány napi késleléséből néműnemű, nem legnagyobb rövidséget szenvedni a' nötevény' nevedésében, és gymüölcsözésében, mint sem az egész vetést vagy csak egy megfagyásnak is kitenni. Vetni kell tehát mihelyt csak a' lágy meleg idő tartóssággal biztat: a' föld a' naptól felmelegült,
tisztá

tiszta nappal; korábban a' száraz, és hideg szelektől mentt földben, későbbben pedig abban, a' melly a' víz áradásnak kitétetett. a.)

A' gondos gazdának tiszte, hogy a' magból többet szerezzen bé, mintsem a' mennyi egyetlen egy vetésre kívántatik; hogy az időnek mostohasága által kéntelenítetvén a' vetést megújítani, a' magból fogyatkozást ne szenvedgyen: mert ha az első vetés rosszul szolgált. a' Május- vége felé is haszonnal meg-újíthatni a' vetést, kivált ha olly féle természetik, melly több esztendőig tart.

HATODIK CZIKKELY.

Melly távul kellessék vetni a' pamuk magot, és hogy' kellessék a' vetést és ültetést elrendelni.

Melly közöt kellessék a' pamuk ültetményekben hagyni, általlában meg nem hatá-

roz-

a) A' Banátban, ha a' tavasz engedelmes, Április' elején mindjárt hozzá fognak a' vetéshez; ha pedig nem: közöpe tájban. A' Gazdának huzosabb tapasztalásait számba szükség vennie a' vetésnek olly elintézetére, hogy se igen korán, se igen későn ne vessen: akár kellelénél korábban, akár későbbben fogjon hozzá, mindenképp' kárát vallhattya.

rozhatni; mivel az ég-hajlat, föld' természete, és a' mag' különbségéhez képest a' köznek is különbözőnek szükség lenni: ezt is tehát a' Gazda csak több izbéli tapasztalásából tanulhattya-ki leginkább. Közönségesen szükség, hogy a' kövér földben nagyobb, a' sovány és szárazban, melly a' nedvesség' fenntartására árnyékot kíván, kisebb köz hagyattassék.

A' pamuk vetés, és ültetés öt féleképp' mehet végbe: 1) a' gödrökbe 2) a' kézből szórt vetés, 3) a' barázdákba 4) a' lyukakba rakogatás, és 5) az ültetés által.

A' pamuk magnak gödrökbe vetése szokásban van az Amerikai Földmiveseknél, kik teméntelen nagy földekkel bírván elegendő munkások nélkül szükölködnek. De ezt se helyben nem hagyhattuk ő beannek, se másoknak nem javallhattuk. Nyolcz vagy tizenöt hüvelknyi mély, 's egy vagy valamivel több lábnyi széles gödröket ásnak ök, t: i, vagy egygyesen, vagy öt rendűen öt—hat lábnyira egymástól: mellyekbe a' földet ismét béhányván, a' magokat bévetik, és belétapodgyák. E' mód szerint mivel csak

csak a' gödrökben lévő föld ingattatottfel, a' két kemény oldalával a' szétterjedő gyökéréknek, mint némelly falakkal, meghaladhatatlanul ellent áll; 's így ha az általában szükséges nedvesség elnem fogattatik - is a' nötevénytől, de bizonynyára a' hasznosnak bősége szükítetik.

Azon vetés, mellyel marokból szórattatik ki a' pamuk - mag, semmibe se különbözik a' más e' féle vetésektől: de ez is hijános több okokra nézve: 1). mert a' nötemények nem esnek egyaránt egymás mellé: némellyek igen közel, mások pedig, távul-is esnek egymástól 2). a' magok minnyájan, és egyarányossan nem takartatnakké a' földbe. 3.) a' miveltetésnek különbféle munkája, millyen a' gyomláltatás 's más tisztogattatás bajjal eshetik így meg 4). Mindenik ültetményt eléggé meg nem kémélhetni 5). se a' gyümölcsöt könnyen mindenikről lenem szedhetni. Ezen 's más három vetés - módhoz képest a' földet legalább három izbéli szántással szükség elkészíteni.

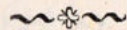
A' barázdákba vetés a' többieknél hasznosabbnak látszatik lenni. t: i: a' már jól megkevert földben hosszában ekével barázda von-

vonnatik csak oly mélyen, hogy a' mag befödettévé egy és fél hüvelknyi földszin alatt fekszen. A' Vető kosarat, vagy zsákot akasztván a' nyakába, és az ekét követvén 18—22 hüvelknyire közben közben három vagy négy magot vetetet: ha ezen barázda földel befödetik, oly közel mint a' magok vettettek egymáshoz, más új az elsőől egyarányú meszszeségű barázda húzattatik, maggal bevettetik, 's bétakartatik. Így folytatatik a' munka mind addig, míg csak véget nem érni. A' napkeleti tartományokban nem ekével, hanem boronával vagy hengerrel vagy tüskenyalábokkal befödettének bé a' barázdák. Akár hogy temesdbár bé a' barázdákat mindég elkell a' földet hengerrel egyengetned, és a' maghoz nyomogatnod. Némellyek a' hosszas barázdákat széltekben hálólóformán vagdallyák az ekével keresztül, és a' hol a' barázdák magokat keresztül vágják, ott nyitnak lyukat, mellybe a' magot hányják.

Mások megént a' felásott vésett földben kapával, vagy más e' szerű szerszámmal $1\frac{1}{2}$ hüvelknyi mély, öt rendű lyukat csinálnak egy sorban, mellyet három vagy négy magok-

magokkal bévetvén, a' kivájt földdel, vagy más nedvessel ismét bétöltének és lábokkal megnyomogatnak.

HETEDIK CZIKKELY.

A' pamuknak ált-ültetéssel származtatásáról.

A' Pamuknak áltültetéssel származtatását ott használhatni, hol a' gyümölcsnek megérése könnyen késő ősze maradhatna, melly ezen gyeage nöteménynek mindég veszedelmes: mert az által nötetésében fél 's egész holnapnyi időt is nyerhetni. A' ki ezen módnak hasznát akarja venni, a' vetés ideje előtt mintegy holnappal a' meleg, vagy megtárgyázott vetemény ágyban vesse el a' magot, és a' plantácskákat, midőn 6—10 hüvelknyire nőttek, és remélhetni, hogy már tartós marad a' meleg idő, gondosan kiszedegetvén, a' földgyébe vigye által, és ebben mindenik sorban megtartván a' kívántató meszszeséget páronként ültesse-el. a).

Nyol-

a). Hogy ' kellessék veteményes, vagy meleg ágyot csinálni? Hogy ' kellessék a' plantácskákat áltültetni? felosztásnak tartottam bővebben elő adni, mert ez szint úgy megy végbe, mint a' káposzta's dőhány plántával való munka.

b

8511

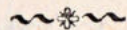

NYOLCZADIK CZIKKELY.

A' Gaznak kiirtatdsáról a' pamuk közül.

Mind azon nöteményekben, mellyek bizonyos távra ültettetnek egymás mellé, szüntelen gonddal kell lenni, hogy azokat a' gízgaz felneverje: mert ha addig verifel azokat, míg kisdedek, úgy növésökben el nyomja; ha pedig utóbb női reájok, a' szükséges nedvességektől fosztattnakmeg. Ha a' pamuk mag jól elkészített, meleg, és nedves földbe vetetett, 7—8 nap alatt kicsírázik: de a' haszontalan fűvek se maradnak hátra; 's többnyire mint itthoniak azon pamuk palántácskákat felütik; korábban-is kinőnek, 's nagyobbra-is nevednek náloknál. Ez akkor szokott megesni, mikor a' pamuk vetemények 4—5 hüvelknyi nagyságra jutottak, a' vetés után mintegy holnappal. Ekkor áll-be tehát az első gyomláltatás' ideje. A' Gazdának azonban gondoskodni kell, nehogy a' gaz ki irtatván, a' haszon-hajtó nötemények-is megsértessenek, vagy kiszaggattassanak. Azért minekelőtte a' porháló kapával a' föld meg ingattassék, szükség a' pamuk fű mellett lévő gízgazt kézzel húzni-ki.

Ugyan

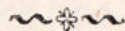
Ugyan akkor és azon egy munkával, minden pamuk palántácskákat, mellyek egy helybe vetett számos' magokból származtanak, kikell húzni egyetlen egygyig, legfellebb ketteig, a' frissebbik és nagyobbikig tudniillik: melly nehogy sérelmet szenvedgyen, rajta kell lenni, és a' földet reájok nyomni. Midőn a' palánta fél lábnyira nőt, ismét kigyomláltatik, 's a' virágzása előtt harmadszor. Ezentúl már nem szenved, hogy az ember körülé forogjon, valamíg csak a' gyümölcse megnem ért; mert a' közötte járással vagy a' virág, vagy a' gyümölcs könnyen leverettethetnék. A' kiirtott gízgazt a' pamuk földtől elkell távoztatni, ne hogy a' földet kereső gyökerei által ismét megélemedgyék. a) Látni Spányol országban feltöltött pamuk ültetményeket-is; ezen tövökfeltöltése hasznosnak lástzik lenni: egy az hogy a' gyökereket a' nap olly könnyen ki-

b 2

nem

a) A' porháló kapa inkább a' fűvek kivágására mint sem gyökereitől kiirtásokra való, mivel csak a' földszínen metéli el a' gízgazt. Azért, úgy vélem, hogy a' kigyomláltatás után szükség a' kapáltatás-is: hogy a' melegtől, 's széltől megkeményedett föld felszaggattassék, megporhanyúljon és a' haszontalan fűveknek gyökerei felforgattassanak.

nem szárította, más az hogy a' lúves föld több gyökerecskéket csáki.

Ha a' vetett mag hetedik — nyolczadik napra ki nem kél, jele hogy a' nedves földben megromlott, a' szárazban essöt, vagy öntöztetést vár; ha huszadik napra se hajtki, újra kell fogni a' vetéshez, ha az essö után késül el, az az oka, hogy a' cserepes földszíne a' naphévségét ált nem eresztí. A' megboronálással segíthetni rajta.

RIENCZEDIK CZIKKELY.

Az Öntöztetésről.

Kétségkívül a' heves ég alatt az öntözés igen hasznos a' Nötevénynek élesztésére, azért igen szerencsés az, kinek veteményes földé alatt olly patak foly-el, mellyből kívántatása szerént vizet áraszthat a' földére. De az öntözésre többet terem e a' pamuk a' nedves földben? Jobbá lesz e általa a' pamuk, vagy inkább alábbvaló? Korábban megérik e' vagy inkább későbben? Ezek olly kérdések, mellyekre magok a' Gazdák húzomos tapasztalásokból válaszolhatnak legbizo-

bizonyosabban. Félő bizonyára, hogy a' gyakran öntöztetett földön soha se lesz olly vékony a' pamuk, millyen lehetett volna másképp? A' Spanyolok, kik egykor bőven szokták öntözgetni a' földgyökét, mostanában ritkábban élnek az öntöztetéssel. Az bizonyos, ha a' szároztságban meghívánnya az öntöztetést, míg a' nötevénynek nevedése tart, de mihelyt virágzik, ell kell azt hagyni.

Az öntöztetéshez hozzá foghatni az első kigyomlaltatás előtt, vagy után, és ezentúl minden kétkét hét közben hozzá láthatni. Némelly heves tartományokban a' harmat az öntözést kipótollya.

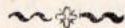
TIZEDIK CZIKKELY.

A' pamuk - szemeknek és leveleknek lecsipdztetéséről, és a' vesszőknek - metszetteléséről. a).

A' pamuk eredeti helyében jobban nem műveltethetik, mint sem, ha természetire hagyat-

a). A' mik ezen cikkelyben adattatnak elő, a' pamuknak csak azon különbségit illetik, mellyek több esztendőig eltartanak a' mezőben.

gyattatik; 's ágokkal, gyümölcsökkel bővelkedni engedtetik. Olly tartományba ált-vittetvén, hol a' meleg se nem olly heves, se nem olly tartós, valamint haza földében, természeténél fogva szint olly magasra nőni, szint olly bő virágokat, és gyümölcsöket hozni igyekszik; de eléggé felnem nevelheti, és meg nem érleltetheti, a' hévségnek szűke miatt. Azért némelly Gazdák úgy bánnak a' pamuk nöteményekkel, mint valamelly törpe körtvefával: a' feleslegnek látszó bimbóit lecsipdezik, a' nagyobb szerű levelit lemetélik, és a' csemétét mindég metsző kés alatt tartják, hogy inkább valamivel kevesebb, de jobb gyümölcsöket szedgyenek rólok. Annak okáért, mihelyt a' szárok hét vagy nyolcz hüvelknyi magas, tetejeket körmökkel elcsipik, hogy oldalról ágozzanak jobban-el, mellyeket is, mihelyt kivirágzottak, elcsonkozzák, és mindenik ágon csupán két vagy három virágot, és evvel egygyütt lévő hüvelyt hagynak meg: annyit t: i: mennyit, gondollyák hogy elbírhhatnak. De ez a' mivelletés Spanyol országban szokásban nincsen, némelly Amerikai míveseiktől pedig károsnak is tartatik.

A'

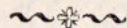
A' Spanyolok gyümölcs-szedés után a' pamuk csemete' metszetéséhez fognak, és olly formán járnak el e' dologban, mint a' szőlővel bánni szoknak. A' pamuk' szára föld szint mint egy két három hüvelknyire elmetszetetik, mellyből új ágokat hajt; ezekből csak két, ha pedig idősebb a' pamuk, 3 — 5 ágok hagyattnak-meg, ezek is két hüvelknyire elmetszetnek. Mások pedig más módot követnek a' metszésben, mellyet t: i: a' melegség' hévségéhez, a' föld' minéműségéhez, és azon nötevény' különbségéhez képest, mellyet természetnek, hasznosabbnak tapasztalnak lenni. És ez csupán itt az az út, melly legbátrabban vezérli a' gazdát.

TIZEN EGYGYEDIK CZIKKELY.

A' pamuk' dolgoztatásáról virágzása után gyümölcsözése közben.

A' pamuk-csemete a' melegség' nagyobb vagy kisebb mértékéhez képest előbb vagy később virágzik, és gyümölcsözik. A' Spanyol országban, hol olly különbsége természetetik a' pamuknak, melly több esztendő-

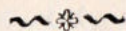

dőig tart, a' vetés után első esztendőben négy holnap után, a' második és harmadikban pedig, három holnap után virágzik. Ehez képest történik a' gyümölcs megérletése - is. Ez idő közben a' Gazdának a' pamukkal semmi dolga sincsen: hanem békeséges türessel várja - el serénykedésének jutalmát.

TIZENKETTÖDIK CZIKKELY.

Az árthatmas időről, férgekről, és betegségekről.

A pamuknak mindenek felett legártalmasabb a' fagy, akár légyen az tavaszi, mert a' gyenge nöteményt egészen leforrázza, akár őszi, mert a' gyümölcs érést meg akadályoztattya; akár pedig téli: mert, ha szerfelett való, a' plántát a' gyökerében, egészen kiöli. Hogy kellessek a' plántát fagyástól megmenteni, még semmi eszközökkel se próbáltatott. A' Gazdák eleget látszatnak tenni magoknak, ha a' leforrázottaknak helyibe frisseket ültetnek, vagy ha az egész

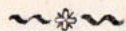
egész ültetmény kiveszett, magról újat nevelnek. a)

A' vetés után, ha sok az esső, a' magok földben rothadnak; ha akkor esik, midőn a' nötemény virágzik, a' virágok levertetnek; ha a' felébe nyiló hüvellyeibe bésik az esső, a' pamuk elpiszkúl, és árt becésének; ha egyszer a' hüvellyei egészen megnyiltak, az esső meg áztathattya a' gyapját, de ha tizenkét, 's több órákig tartott esső után kedvező szél érkezik, semmit se árt neki. A' szerfelett való szárazság ellen tebetni ott, hol vizet kaphatni, az öntözéssel. A' szélvészt, kő és zápor essőt valamint előre nem láthatni, úgy meg se gátolhatni.

A' Pamuk ültetménynek minden bogarak közt leginkább ártanak a' hernyók, kivált a' Muemuosyne, galagonya, káposzta pillangók, és az egyenetlen vagy poros pille

a) Midőn félhetni, hogy a' szőlőt majd a' zúzmora elveszi, haszonvétellel úgy próbálták már megmenteni sok Gazdák szőlőjüket, hogy több alkalmas helyeken meg gyújtottak olly esédét, melly lángot nem vet, avval borították nap-kelet előtt füstbe a' szőlőjüket: és pedig nyertesén. Mért nem lehetne illy mód szerént a' pamuk ültetményeket - is mentetgetni?

pille hernyói. Ezek ellen úgy tehetsz, ha szüntelen üldözöd őket és kezdeddel leszedgedet. Némellyek pulykákát bocsátanak a' pamuk ültetmények közé, azok a' hernyókban nagy pusztítást tesznek. a)

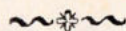
Amerikában a' pamuk nötemény olly betegségnek van alája vettelve, melly fejer móhna (muscus albus) neveztetik, kivált a' nedves földekben. A' levele mintegy fejer por formával béhintetvén sinlódik, elszárad, lehül, és a' palántának magának vesztét is maga után vonza. Úgy orvosoltatik meg, ha a' beteg levelek elmetszettetnek; még nem sokára újra kihajtván megfrissülnek, és így a' nyavala nem haraposzhatik tovább.

TIZENHARMADIK CZIKKELY.

A' pamuk - gyümölcsnek szedéséről.

Ezen szedés' ideje a' melegség' mértékéhez föld' természetéhez 's a' pamuk' nemének különb-

a) A' Szerző Rohrius Dánusnak könyvéből, ki Sz: kereszt szigetebéli lakos-volt, némelly amerikai bogarakat is hoz fel, mellyek Európában idegenek, azért nem is félelmesek, se nem tudnivalók. Minémű bogaraktól kellessék Magyar országban örzenünk a' pamukot, akkor tudgyuk majd meg, ha jobban természetük.

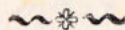

külömbfésüléséhez képest igen különböző, és gyakran két holnapig is el-tart, míg csak a' hideg bémem áll: mert a' gyümölcs nem egyszerre, hanem részenként érik egészen meg. a)

A' megérésnek legbizonyosabb jele, ha a' hüvelyei kinyitak, egészen tárva állanak; 's minden szellőre lebegő igen szép gyapját kibocsátja. Akkor a' mives gyermekek, és aszonyok, mert ez ő dolgok inkább, mint sem a' férfiaké, kosarat vagy tarisznyát akasztván a' nyakokba, a' pamukot, mellyet csak éretteek találnak, belé szedik, az éretlent további időre hagygyak; negyed napra, ha a' vetés nagyobb, vagy hetedik napra ismét hozzá látnak a' szedéshez. Azt, mellyet a' földről csipnek-fel, vagy akármiképp' piszkoz, külön teszik, hogy a' tisztának becsét elnevegye. A' víztől vagy harmattól nedveset nem bántják, míg a' nap, vagy szellő meg nem szárította, nehogy, mivel egyszer leszakkasztatván nehezen száríttathatik meg, majd ha egy halomba jő, vagy megfülledgyen, vagy ált-melegüljön, hogy éppen lán-

a) A' Banáti szélhelyeken ezen gyümölcs megériik September' közepétől fogva October által

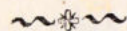

lángot is vetvén az egész épületet megemészsze. Azért ezen dologhoz előbb nem kell fogni, míg a' nap a' harmatot felnem szítta, 's alkonyottakor ismét véget kell néki vetni. Ha pedig tartani a' közelítő essőtől, egykét napra elkell hallasztani a' szedést; ha beléje esik, várakozni kell: mivel ennek gyümölcse az essőt több nap-is kár nélkül a' nöteményen kiállya, egyéb ha olly pamuk természetik, mellynek nedves hüvellyei bé-piszkolyák a' pamukot.

Némellyek a' pamukot hüvelyestől szedik-le: de ezen szokást helybe nem hagyhatni: mert ha szároz időben esik a' szedés a' könnyen öszsze törődő héjjokkal a' pamuk egybefűződván, annak árrát leszállíttya: ha pedig nedvesben esik, a' szárokról leszedetttvén, nehezen száradnak meg, és így az egész gyapjat veszedelembe hozzák. Jobb azoknak szokása, kik a' pamukot, melly a' hüvellyétől könnyen elválík, újjokkal lecsipik, és a' kosárba teszik. De ezeknek is kell vigyázniok, ne hogy a' hüvelt öszsze zúzván, a' töredék a' gyapjúba keveredgyék.

A' Spanyolok a' pamukot három ízben szedik: az elsőt legtöbbre becsülik, a' másodikat

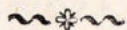

dikát kevesebbre, a' harmadikát legkevesebbre; a' negyedik azon hüvelyekből való, mellyek még elnem nyíltak egészen, vastagságok meglévén eléggé, éretségre egészen nem jutottak. Az ezekből legalább, és csak csekély munkákra való pamuk, akár a' napfényen akár a' kemenczében száríttassék, külön választassék.

A' pamuk' gyapja, minekelötte azon helyre jöjjön, hová elrakattatik, ha essőtől vagy harmattól megázott, a' napon nem a' pusztá földre, hanem valamelly cserény, vagy asztal fölé terített posztóra kiterítetik; délest száríttatik; estennen fedél alá hordatik, és más nap ismét kitétetik, míg csak úgy meguem szárad, hogy bátran halomra leheszen rakni. Azután siet a' gazda, hogy a' magvát kifejtse, ne hogy azon olajtól, mellyel bővelkedik, által verettetvén, el-kenődgyék, és a' kézi művekre kivált a' festökére, alábbvaló légyen. A' gondos gazda ezen munkához a' szedés után való nap mindjárt hozzá fog, mihelyt a' cserényre terített vékony pálcácskakkal kivereregette, hogy minden levelet, földet és más piszkot kiűzön belöle.

TIZEN-

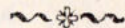

TIZENNEGYEDIK CZIKKELY.

*Hogy' választhatni-el a' pamukot magvától,
és az erre szolgáló Makhináról.*

A' pamuk gyapjúnak szálai erősebben, vagy gyengyében ragadnak az ő magjaikhoz különbözőségnek változó természetéhez képest. Némelyeket csupán újjal-is elválaszthatni a' nélkül, hogy akár a' gyapjában, akár a' magokban kár essék, de legtöbbször a' Makhinát elszenvedik. Vannak, kik azt tartják, hogy a' pamuk, ha a' Makhinán áltbocsátatik, az ő minéműségéből sokat vesz, 's azért is jobbak az Indiából származott ruhák, mivel itt többször csupán kézzel választgatják azt-el magjaitól. Akár miképp' legyen bár, ez bizonyos, hogy az olly tartományokban, melyekben bővebben természetik a' gyapjú, Makhina segedelme nélkül nem nagy nyereséget hajt.

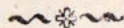
A' napkeletieknél szokásban lévő makhina, mivel kézzel forgattatik, csak egygyik kezét hagygya a' Munkásnak szabadon 's így sok idő vesztességbe telik. Az Amerikai Gazdák, hogy a' pamukkal mind a' két kézzel

zel bánhassanak nyomóadtanak a' makhinához, melyet lábbal tapodván, egyenlő elömenetelt látnak munkájokban. A' mi ezen makhinában fő dolog, az két egymás felett fekvő hengerekben áll; ezeknek szoros egymáshoz közel-létöknél fogva, midőn a' pamuk szálak ált tekertetnek, az ált nem-bocsátott magjaiktól külön választatnak. A' Makhinának egyéb részei ezen hengereknek helyhesztetésére, és forgattatására találtattak-ki. Egy illy Makhina egészen, az első szám alatt lévő képen rajzoltatott le a' Svecziai Királyi Akademia' munkájiból (XI. Kötet). Többször hátulsó felével a' falhoz alkalmaztatik; néha, de ritkábban, a' szoba közepében helyhesztettetik, hogy két egymással szemközt álló miveseket is megszenvedgyen magamellett. Négy lábakon áll egy négyszegű ráma forma a' melly a' második képen a. a. a. jegyek alatt esméretes; ezen rámanak innentső része bévan deszkázva, 's olyan mint egy fél asztal a' b. jegy alatt; ezen deszkázatral arányosan némely üresség hagyallatása után, egy lécz van ragasztatva a' ráma d. d. jegyek alatt. Ezen léczbe már keresztül a' ráma ből négy hasonló léczek

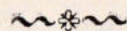
eresz-

ereszkednek-bé *e. e. e. e.* jegyek alatt, és a' ráma másik felét négy üregekre oszttyák. A' *b.* jegy alatt lévő deszkázatt, és *d. d.* jegyü lécz közé, négy darabb fa állítatik-fel, melyeket látni az első szám alatt *f. f. f. f.* jegyekkel megkülönböztetve; ezen négy fa a' közepén kivan olly gömbölyűen vésvé, hogy a' henger benne szabadon foroghasson, és a' keresztül lévő lyukban fellül olly ék bocsátatik által, melyet alább is szállítat hatni, fellebb - is emelhetni, a' mint a' hengereknek forgása kívánnya. Egy illy belől kivésett, és ált-ékezett henger tartó fa szem léttetik a' harmadik szám alatt. — Az első képen láttatnak ama két hengerek a' *K.* és *K.* jegyek alatt, mellyeknek egygyike *l* jegyü, a' másik *m* jegyü tányérral éppen a' székpontyokban egyesül, a' mint az első szám mellett lévő pusztá képből láthatni. A' henger, ha csak lehet, a' leg erősebb fából, puspáng fából, való legyen (kezdettek a- czélből - is próbálni) kerekiségének öreg húrja egy hüvelknyi felé vastag: mind a' kettő hosszában ugyan öt vagy hat, mélyében pedig két vonásnyira bé rovattatik, hogy a' pamuk szálait megkapja, de széleik nem

élesek,

élesek, hanem homorodtak, és kisimíttat tak, ne hogy a' gyapjat elmessék, vagy el azuggassak. Egyik a' másikon földszint fekezik mint egyvonásnyira, melly közben úgy tartatnak, hogy közibek vékony bőr tétetik. Azon fa tányérok, mellyekbe szogesztettek a' hengerek, az első képen *l* és *m* jegy alatt, a' vastagságokra közel egy hüvelknyi-ek' magasságokra a' fő húrjók két és fél lábnyi, vagy még több-is, ha a' gyors forgásokra nagyobb mérték kívántatik. Külső oldalakban a' karimájoktól fogva magasságoknak harmadik része helyén egy szeg üttetik bé, melyet *n* jegy alatt látni az első képen; az erről lecsüggő kötél a' nyomadékkal *o* jegy alatt öszve kapcsolatik; először a' tányérok két kézzel egymás ellenébe indítatnak-meg, azután lábbal a' nyomadék mozgattatik; így folytattatik a' hengereknek egymás ellenvaló forgások. A' megindított Makhina a' pamukot a' hengerekhez közelíteti, ezek azt meg fogván, és a' másik részre tekervén, az első számú képen elő-mutatott *e. e. e.* közökben lévő kosarakba ejtik, másfelől hagyván a' magot, melly a' azoros közön a' pamukot áltnem követheti.

e

E'

E' képp' a' munkás [napjában 30 — 50 font pamukot is elválaszthat a' magjától, ha elég szároz és meleg; mert a' napalól és a' melegről hevennyében vettetvén a' Makhina alá leginkább engedelmeskedik. a)

TIZEN ÖTÖDIK CZIKKELY.

A' pamuk' kitisztításáról és zsákba-rakásáról.

A' pamuk gyapjú a' Makhinán áltésvén, vagy egész vagy öszve zúzott magokat, hol pedig levél és hüvely darabokat, néha pedig földet- és port is foglal magában. A' Gazdának pedig hivatallya, hogy természetmennyét mennél tisztább állapotban bocsássa árrúba: e' végre tehát semmit elnem kell mulasztania, hogy azt minden idegen szerektől megtisztítsa. E' végre Glascovban nyolcz

Gui-

- a) Itt még egy nyolcz kissébbekből öszveszerkesztetteten Makhina irattatikle Rohrius' német Könyvéből, de olly homályosan, hogy még csak homályosabb lehetne a' fordítás által. Többnyire: ha egyszer Magyar országban a' pamuk termesztés dívattyába jő, úgy hogy a' Makhinákat szaporítani kellessék, könnyű lesz a' kissébbekből egy öszveszerkesztettetet kigondolni

Guineába telő Makhina találtatott - fel, mellyel az Amerikaiak élnek. a) Mások pedig csak nagy nád, vagy vékony vessző szálokból sűrűen font kosarakba hánnyak ezen gyapjút: pálczátskákkal meggyeregetik, rázogattyák, és kézzel kitisztítyák. b) Általában feltehetni, hogy huszon öt font gyapjúból, mint a' mezőről bejött, a' magnak és minden idegen szernek elválasztatása után kilencz font, az-az: mint egy harmad része marad meg.

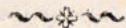
Következik már: minémű gonddal kellessék a' vitetést elszenvedő zsákokba rakni a' pamukot. E' végre a' rakodó hajlékban négy fa oszlopokat állitanak-fel: mellyeket szint annyi által eresztett gerendákkal egygyesítenek. Ezekre kötik a' megtöltendő zsákokat négy szegletit. Némelleyek meg' a' zsákokat négy felől csígakon általvont kötelekkel a' gerendákhoz függesztik; a' csí-

c 2

gák-

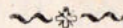
- a) Ezen Makhinának le írása is Rohrius' Könyvéből kölcsönözöttetett, és az előbbeninél is homályosabb.
- b) E' végre mások inkább gyapjat lóggató olly ijjal élnek, millyennel a' süvegések tépik, és tisztogattyák azt közönségesen.

gáknál fogva a' zsákot felebb is vonhatták, alabb is ereszthetik. Mindenekelőtt ánnyi pamuk, mennyi a' tenyerekbe fér, a' zsák csúcscsaiba dugattatik, ezek aztánn kötéllel ált köttettetvén kiállanak mint némelly szarvak, és nálok fogva 300—320 fontnyi pamukot-is könnyen emelhetni és elvihetni. A' zsák minekelötte megtömöttessék, vízbe (ha lehet tengeribe) mártatik, de nehogy a' gyapjúnak ártalmas legyen, szorgosan kifacsartatik; 's hogy csak kevesé legyen nedves a' vászon. így a' nyomtatás közben a' zsák' sima oldalain a' pamuk felfelé nem csúszik. A' gyapjú tipró a' darabonként adogattatott pamukot, elkezdvén a' zsák fe- nekén, egymásmellé teszi, lábaival vagy széles sulyokkal öszvenyomja. Ezen első sorra másik jö, ez-is öszvenyomattatik, és így tovább folyvást. Azon szükség lenni, hogy a' zsák minden erőből, 's egyenlően töm- tessék-meg; hogy mennél több férjen belé. Végre fellül-is valamint alól szarvakat kell néki csinálni, és erős madzaggal bévarrat- tatik. A' zsák közönségesen vagy vastag kenderből szőtt vászon, vagy kecske szőr- ből készült posztó.

Ezen

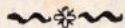
Ezen legközelebb múlt esztendőken olly prés-is gondoltatott-ki, melly a' pamuk gyap- jút igen kis gömbelyeggé tétetheti. Az é- azaki Amerikában és Sínirna Varosában él- nek vele. Van t. i. kemény fábol öszve álli- tatott láda formájok; ennek oldalait vászon- nyal vonnyákbe, és a' pamukot erősen belé- je préselik. Így öszzetömöttetvén, ha meg- ázik-is, kár nem esik benne, mivel a' vi- zet bennem bocsátta, csak kívülől egy uj- nyi vastagságra ázik által.

TIZENHATODIK CZIKKELY.

Mennyi termést várhatni a' pamukból; Mennyi költségre telik? és mennyi hasznot hajt?

Tudnivaló: hogy ezen csemetének a' kü- lömböle ég hajlat, föld' természete, a' leve- gőnek uralkodó mérséklete, a' pamuk' fájja, mivelletése módgya, és a' mives' serényke- dése szerént: a' termése-is igen különböző. A' napkeleti Indiában egy közép szerű nagyságú csemete, ha három lábnyira távul esik egymástól, öt lat egészen tiszta gyap- jat szokott adni. A' mellyek csak egy esz- ten-

tendeig tartanak, vagy minden esztendőben megmetszettetnek, mivel közelebb esnek kelleténél egymáshoz, kevesebb gyümölcsöt teremnek ugyan egygyül egygyig amazoknál, de mindenikek egyenlő földben ugyan annyit teremnek.

Azt tartják, hogy a' Spanyol országi pamuk termesztés mindeniknél leghaszonhajtóbb; s' azért nem csak a' szőlő és olaj, hanem a' legjobb szerű Lóhere (Lucerna) és pálmafa termesztésnél is többre betzültetik, mellyeket azonban másképp' leg nyeresesebbeknek tartani szokták.

Ha tesszük, hogy egy szint akkora Francia hold földben, mekkora egy Spanyol hold föld, a' pamuk termesztésből szint annyi kinem tisztított gyapjú terem, 's azon árron is adattatik is él a' Francia birodalomban mint Spanyol Országban: úgy egy Francia 32, 400 négyszög lábnyi holdföldből 738. font nem tiszta gyapjú volna a' természetény; a' mellyből, ha mint a' reá tett költséget, mint a' pamuk' értékét annyira vettyük, mint a' Spanyol országban, a' Gazdának csupa nyeresége 381. Frankra jönne.

jönne. Ez a' termesztés nem kevesebb hasznot hajt Amerikában - is. a)

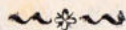
TIZENHETEDIK CZIKKELY.

Minő gondviseléssel kellessék a' tartós (több esztendőhig élő) pamukkoz viseltetni második és harmadik esztendőben

A tartós pamuk már első esztendőben kivantató erőre és nagyságra kap: vannak azonban némelly különbségek, mellyek második esztendőben is az elsőhez valamit nőnek. Elmúlván a' tél, midőn már semmit se tarthatni a' fagytól, az ágai meg metszettetnek, a' föld a' porhaló kapával felmorsoltatik, rávetett trágyával élesztetik, és kapával is felkapáltatik, minekelőtte a' nötevény újra kinem hajt, 's egyszersmind az öntöztetésre elkészítettetik, mellynek, ha a' föld' természeté, 's a' levegő ég' állapottya meg-

a) A' Párisi mértéket a' Bécsire számlálván, a' francia 32, 400 □ lábnyi holdföld 34, 215. □ lábnyi Bécsi holddal egyez: azért a' Szerzőnek felvetése szerint a' magyar 43200 □ lábnyi holdföld 951 font gyapjat termene, mellyből, azonnak felvetése szerint, a' Frankot 24. xr. számlálván, tisztádon tiszta 157 fl. és 36 xr. nyereség jönne.

megkívánnya, akkor van ideje midőn már a' palánta új levelekbe öltözött. Ez után kevés nap múlva következik a' gyomlálás, hogy a' haszontalan fűvek, mellyeket az öntözés kicsalt, kiirtassanak; 's annyiszor megújítatik, vala hányszor újjak hajtanakki. Mily helyt a' csemeték ágaikkal 's leveleikkel a' földet elfödik, a' velekvaló munkának és öntöztetésnek vége szakad: mivel; hogy az árnyék alatt se a' nedvességnek szűke nincs, se a' haszontalan gyimgyom felnem veheti magát.

TIZENNYOLCZADIK CZIKKELY.

Hasznos e' a' pamukplánták közt másokat-is nevelni? És hány esztendeiqualó gyümölcsözésre alkalmas azon egy föld.

A' napyugati Indiában a' földmivesek némely hasznos palántákat nevelnek a' pamuk között, de csak a' vetés után való esztendőben, mellyben még egész nőtéseket el nem érték, 's ekkor is nem másokat, hanem alacsonyokat, mellyeknek levelik, 's gyökereik kevés helyet foglalnak-el, millyen a' török

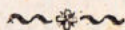
török bab, káposzta 's t. e' f. De mennél több plántákat szükség a' szántóföldnek nevelnie, annál több trágyára van szüksége. Az egymáshoz közellévő csemeték, vagy az ollyak, mellyek esztendőről esztendőre a' földszint elvágattatnak, semmi némű más palántát se szenvednek-el magok között.

Vannak némely pamuk-fajok, mellyek egyszer elvettétvén tíz tizenkét esztendőig is eltartanak, de mennél idősebbek lesznek annál kevesebbé termékenyek; akár öregségök légyen oka, akár a' föld, melly azon egy palánta termésében kifárád. Tehát nem kell a' nötevényt egészen elsoványodni hagyni, hanem új ültetéshez kell idején fogni, nem a' régi, hanem valamely friss szántóföldben.

A' Spanyol földmivesek azon földet, mellyet egyszer pamuk termesztésre szántak, azon egy palánta-nem' termesztésével fáraszttyák szüntelen, egyéb ha a' trágyának fogyatkozása véget vettet néki. Jobban cselekszenek a' Malthaiak, kik első esztendőben hüvelyes veteményekkel vagy dinnyével, másodikkban árpával, harmadikkban pamukkal, negyedikkben búzával vetikb.

TI.

TIZENKILENCZEDIK CZIKKELY.

*Azon természet's módgyáról, melly Európá-
nak délszaki éghalattya alatt első részei-
hez legalkalmatosabbnak látszik lenni.*

Európa déli részeiben a' pamuk-termesz-
tésnek az legnagyobb akadállya, hogy tavasz-
szal későn-is, és őszszel korán-is fagy és dér-
lenni azokott : ezek mivel a' gyümölcs' tel-
lyes-megérését ; azok meg' az idejénvaló ve-
tést meghátráltatták. Ezen okra nézve az
esztendőről esztendőre való pamuk, mivel ne-
vekedésének ideje szoros idő határok közzé
esik' minden gyümölcsseit rendin megnem
érlettetheti, és nagy részént a' Gazda' remén-
nyét meghéjánította.

Spanyol országban tapasztaltt dolog,
hogy az olly pamuk csemete, melly több
esztendeig tart, az ő gyümölcsseit, ha szokott
mód szerént megmetszettik, egy holnappal
előbb megérleli, bővebben-is terem más fa-
joknál, mellyek megnem metszettetnek. Er-
re nézve, ítélem hogy a' pamuknak ezen
csemetés neme, melly több esztendőkig
tart, jobb annál, melly esztendőnként vette-
tetik : mivel azt a' hidegtől annyira nem félhet-
ni,

ni, legalább ártása ellen némelly mesterséges
eszközök által jobban védelmezhetni. a) Vé-
delmezhetni télen : ha mint a' szőlő és füge
palántákkal sok helyeken a' szokás, a' föld tél-
re befödetik, és eltakartatik.

Mivel a' pamukot-is, valamint a' szőlő
tökét, tapasztalni, hogy a' földben a' ned-
vességet kiállya, és szint úgy meghajthatni :
tehát javaslom, hogy a' mives Gazdák szint
azt használják a' pamuknak tél általvaló
meg mentésére, a' mit saját tapasztalások-
ból tudnak, hogy a' szőlő tökének a' fagy ellen
hasznos.

Mindenek előtt olly pamuk-faj válasz-
tassék, melly ezen miveltetést megszenvedi
leginkább. Illyenek állítom azt, melly Spa-
nyol-ország' Granadai tartományában ter-
mesztetik : mivel hozzá szokott a' metzetés-
hez ; több esztendeig tart ! és noha igen
nagy-

a) Khina országban leginkább a' fanemű pamuk van
miveltetésben, melly-is több esztendőkig eltart, és
csak harmadik szedés után nyüvetteik - ki. Néünk
olly faját volna jó miveltetésbe vennünk, mellynek
a' szára elvész ugyan esztendőnként, de a' gyökere
a' föld alatt megmarad, 's azért is a' tél után ismét
új ágokat hajt, ha csak telünket kiállya : a' mit a'
tapasztalából tudhatni meg.

nagyra nem nő, még-is gyapjának mint bőségre, mint mineműségére jeles. a)

A' gyapjú tövét földdel bekell takarni a' metszetés után a' tartomány millyenségéhez, és a' levegő melegségének mértékéhez képest korábban vagy később: de soha se essős időben, vagy ha a' föld igen áltázott, ne-hogy a' pamuk-ágok'szemei medszomorodgyanak. A' pamukot metszés előtt vagy után legyen e' jobb betakarni: ezt a' míves önnön tapasztalásából tanulhattya ki. Az bizonyos, hogy a' metszés után való bétakartatása sokkal kevesebb munkába telik, mint sem annak előtte: mivel akkor elég volna a' tőkét, melly a' metszetés után csak 4—6 hüvelknyire áll-ki a' földből, feltölteni, úgy hogy a' föld 16—21 vonásnyira fekügyék a' tőkén, és a' vesszőkön. Annak ki ezeket megmetszetlenül akarja a' földbe takarni, hosszokban akkora árkot kell ásnia, mekkora a' vesszők terjedése, hogy a' levelek leszedettvén, bátran fekhessenek. Némellyek még a' tükére előbb szá-

a) A' mi Magyar országai levegő - mértékletünkhez talán még alkalmasabb volna a' féle pamuk, melly Macedoniában terem, kivált hidegebb tartományiban, a' millyen kétség kívül találtatik.

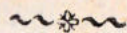

száraz leveleket vagy szalmáthánynak, s úgy vetik reá a' földet; ezt-is, noha nem szükség, megpróbálhatni.

A' tél után a' pamukot, ha a' gyümölcsét tükéjével egygyütt veszelbe ejteni nem akarod, addig felnyitogatnod nem szabad, valamig csak a' tavaszi hidegtől félned kell. S csak meleg és szároz nap' kell e' dologhoz fognod, és délután egy órára ezt félbe hagynod: hogy a' tüké azon felesleges nedvességet, mellyet a' földből magába szívott, kigözölögje. Az iránt-is gonddal legyenek a' munkások, hogy nyitogatások közben a' pamuk nöteményt meg-ne sértsék, vagy szeméit le-ne verjék. Azon pamuk-csemete, mellyel így bánni, már akkor ágokat hajt, midőn az idén vetett pamuk alig bújik ki a' földből: mellyet is mint virágzásában, mint gyümölcs érlésében, közel egész holnappal megfog e-lőzni: azért bővebb és jobb szedéssel - is fizet.

Mivel az Európai Gazdának semmi esz-közt se kell elmulatnia, melly a' pamuk' megérlelésére szolgálhat, tartozom megemlíteni még azt - is, a' mi legközelebbi időkben a' szőlőkkel, és gyümölcs termő fákkal, hogy leg

leg alább fél hohnappal előbb megérjék a gyümölcsök, szerencsés előmenetellel próbáltatott: 's melly-is ebben áll: hogy a' tőke köröskörül metéltetetik kereken, vagy az idős tavalí ágnak azon helyen alól, hol a' virágok és gyümölcsök mutattyák magokat, a' héjja legyűrűztetik egy vonásnyi szélességre, de úgy hogy a' fa maga megnesértetődgyék. a)

Ezen munkára legalkalmasabb idő az, midőn a' hüvelyek kezdenek nőlni, és azon ágoknak hegyei elcsipettetnek, mellyek úgy látszatnak, hogy virágjokat és gyümölcseiket meg nem bírják. Ezen két munka egy időben-is megeshetik: egyéb ha valakinek táncosabbnak látszatnék azontúl le hámlítani a' gyűrűt, mihelyt a' virágok kezdik magokat jelengetni. A' kettő közül, mellyik jobb? a' tapasztalás fogja meg határozni.

A'

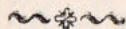
a) Ezt a' héj gyűrűt ismét helyére kell tenni, mihelyt a' fája többé nem könyvez és a' sebet bé kell kenni.

A' CZIRKELYER'

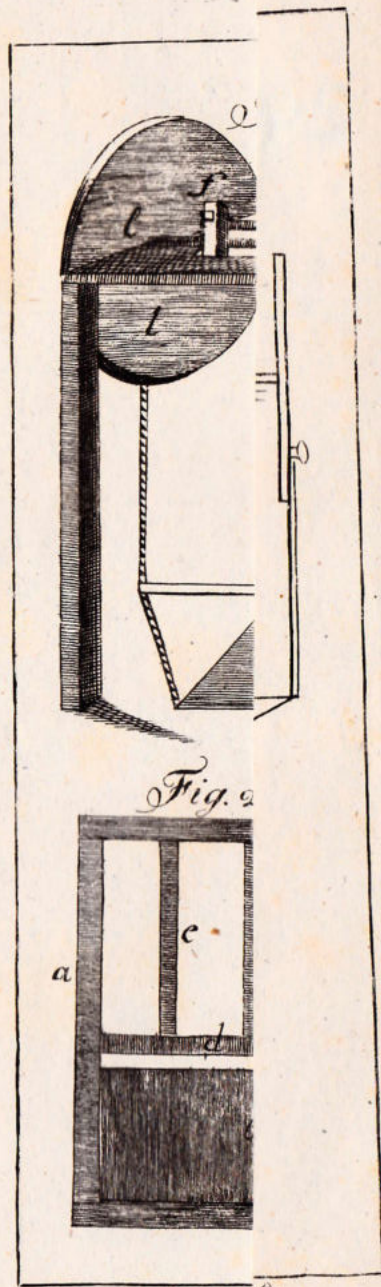
MUTATÓ-TÁBLÁJA.

I. A' pamuk-termesztésre szolgáló ég-hajlatról, és a' Vetőföld fekvéséről.	3
II. A' Vetőföld' mineműségéről.	6
III. A' föld' elkészítettéséről a' Vetés előtt.	7
IV. A' Trágyázásról.	9
V. A' magválasztatásról, elkészítettéséről, és a' Vetés idejéről.	10
VI. Melly távúl kellessék vetni a' pamukmagot? És hogy kellessék a' Vetést és ültetést elrendelni?	15
VII. A' pamuknak áltültetéssel szármoztatásáról.	17
VIII. A' Gaznak kiirtásáról a' pamuk körül.	18
IX. Az Öntötetésről.	20
X. A' pamuk-szemeknek, és leveleknek lecsipdetetéséről, és a' vesszők' metszetéséről.	21
XI. A' pamuk' dolgoztatásról virágzása után gyümölcsözése közben.	23
XII. Az ártalmas időről, férgéről szedésről gekről.	24
XIII. A' pamuk-gyümölcs el magvától.	26
XIV. Hogy' választhatni el magvától a' pamukot? És az erre szolgáló Makhináról.	30
XV.	

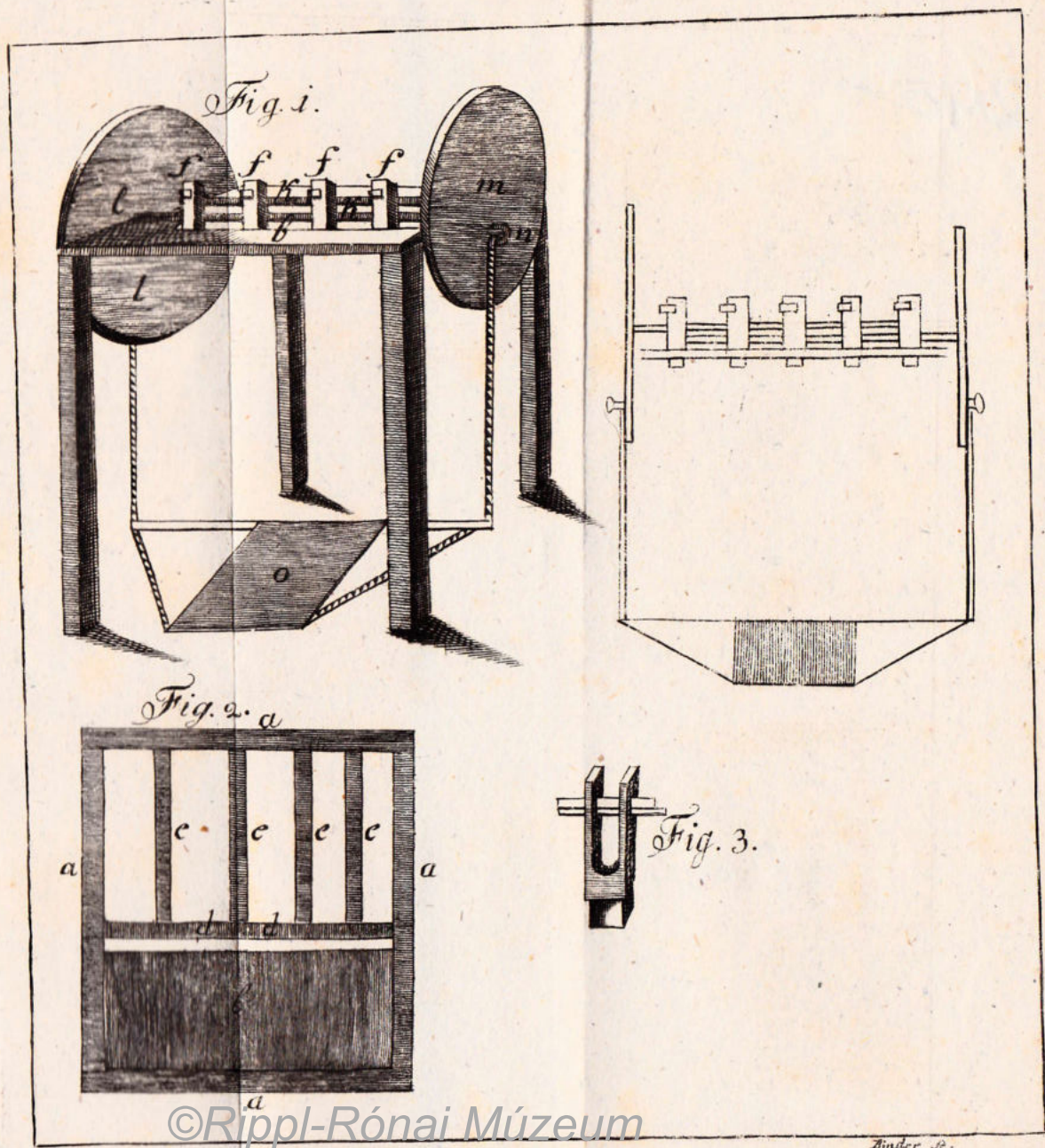

- XV. A' pamuk' kitisztításáról, és zsákba rakásáról. 34
- XVI. Mennyi termést várhatni a' pamukból? 's mennyi költségbe telik? Mennyi hasznot hajt? 37
- XVII. Minő gondviseléssel kellessék a' tartós pamukhoz viseltetni második és harmadik esztendőben? 39
- XVIII. Hasznos-e' a' pamuk-plánták közt másokat is nevelni? És hány esztendei gyümölcsözésre alkalmas azon egy föld? 40
- XIX. Azon termesztés' módgyáról, melly Európának délszaki ég hajlattyá alatt eső részeihez legalkalmasabbnak látszik lenni. 42

240—

28600/76

©Rippl-Rónai Múzeum